

Preliminarii

Dacă fenomenul religios este capabil să genereze efecte și consecințe în planurile mentalității și acțiunii umane, principala cale de creare a acestor efecte și consecințe o reprezintă discursul.

În literatura de specialitate există materiale științifice care au ca obiect de cercetare predica și predicatorul, perspectiva dominantă fiind de tip lingvistico-filologic, care oferă o perspectivă amplă și bogată asupra limbii de cult și asupra obiceiurilor religioase românești. În ultimii ani, interesul crescut față de studierea discursului religios s-a materializat în apariția unor lucrări noi, în susținerea unor teze de doctorat sau în publicarea de studii incluse în volumele unor manifestări științifice organizate de marile centre universitare din țară. În acest cadru, trebuie menționate derularea a șase ediții ale conferinței naționale “Text și discurs religios” (manifestare ce i-a reunit pe unii dintre cei mai buni specialiști români din domenii precum filologie și istoria limbii române, teologie și istorie biblică, stilistică și poetică, etnologie și literatură), dar și apariția unei reviste românești cotate ISI („Journal for the Study of Religions and Ideologies” – JSRI), a cărei orientare privilegiază cercetarea interdisciplinară a formelor și conținuturilor cu semnificație religioasă și care vin să îmbogățească aria internațională a cercetărilor privind comunicarea religioasă.

Se impunea, însă, realizarea unei lucrări care să sintetizeze modalitățile de descriere a discursivității religioase. Țelul cercetării noastre este de a observa, analiza, înțelege și transmite modalitățile specifice prin care acest tip de discurs se edifică. Dacă o etapă importantă a cercetării a fost dedicată analizei și interpretării elementelor corpusului constituit, concomitent, au fost studiate particularitățile de construcție ale discursului religios românesc și dinamica acestuia (afît cît putem

vorbi de o dinamică), începînd cu *Răspunsul* lui Varlaam pînă la predica contemporană.

Analiza de factură lingvistică își propune evidențierea proprietăților discursive (retorice, pragmatice, expresive) ale cuvîntărilor religioase: organizare structurală, strategii de argumentare, mărci de afectivitate în procesul de construire a mesajului, mărci de raportare la textele canonice și de interacțiune cu receptorii. Teoria argumentării, care va avea un rol important în organizarea interpretării materialului (tipologia argumentelor invocate în sprijinul tezelor discursive, crearea solidarității cu așteptările auditoriului și tehnicile de persuasiune prin care se fixează relația interacțională dintre actorii comunicării religioase), dar și analiza pragmastilistică (pentru evidențierea identității discursului din punct de vedere pragmatic și expresiv) reprezintă preocupările dominante ale cercetării.

Capitolul consacrat terminologiei este focalizat asupra prezentării noțiunilor teoretice care ne-au servit în descrierea acestei teme, definiții și concepte fundamentale utilizate în pragmatică și retorică. Pornind de la o clasificare a tipurilor de text, s-au urmărit modurile de discurs dominante și plasarea lor în funcție de tipul de discurs care le utilizează; totodată, s-a încercat o prezentare a acestor tipuri de discurs, cu evidențierea diferențelor de optică în funcție de orientarea pragmatică a actanților de discurs.

Referirile la discursul religios, prin punerea accentului asupra structurii acestuia și a tipurilor de cuvîntări religioase, sînt completate de descrierile privitoare la structura și dinamica acestui tip de discurs. În acest sens, au fost selectate texte reprezentative (unele dintre ele incluse în anexe), pe care le-am supus unor examinări analitice sau sistematice, în raport cu tipurile de discurs.

Intenția noastră a fost de a prezenta caracterul conservator al discursului religios, formulele și clișeele structurale și argumentative specifice acestui tip de cuvîntare și, atît cît se poate, dinamica strategiilor care urmăresc persuadarea auditoriului.

Am acordat o atenție sporită elementului persuasiv (pornind de la pragmatica argumentării), prezentării discursul religios în funcție de

performanța comunicativă. Locutorul unui discurs religios are o performanță comunicativă în funcție de natura auditoriului (prin adaptarea discursului la cerințele de moment ale acestuia, la contextul sau situația de comunicare), dar ține cont și de constrângerile generice specifice acestui gen de discurs (raportarea la învățăturile biblice și dogmatice etc.), care, în schimb, îi oferă specificitatea, solemnitatea și îi conferă legitimitatea.

Pe parcursul lucrării am ținut cont și de noțiunile teoretice și de clasificările oferite de lucrările de specialitate din domeniile omileticii și cateheticii. S-au folosit spre exemplificare și analiză doar cuvântări ale ierarhilor și prelaților ortodocși, adunate în crestomații și volume de predici, postate pe unele site-uri religioase sau înregistrate de noi în cadrul unui proiect de cercetare POSDRU. Doar în cazul reprezentanților Școlii Ardelene, discursurile religioase aparțin unor clerici de confesiune greco-catolică. De asemenea, nu am avut în vedere o prezentare interconfesională a discursului religios, aceasta constituind, probabil, subiectul unei alte cercetări.